

МОВАЗНАЎСТВА
LINGUISTICS

УДК 81.374+81'367.622.15
<https://doi.org/10.29235/2524-2369-2020-65-3-318-327>

Паступіў у рэдакцыю 11.02.2020
Received 11.02.2020

К. Д. Ганчарэнка

*Цэнтр даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры
Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, Мінск, Беларусь*

**ДИНАМИКА ЛЕКСИКАГРАФИЧНОЙ ПАДАЧЫ І ПРАКТЫЧНАГА ЎЖЫВАННЯ
АСАБОВЫХ НАЗОЎНІКАЎ З СУФІКСАМ -Ц(А)**

Анотацыя. На аснове фактычных матэрыялаў дваццаці слоўарэй, изданных в XX – начале XXI в., академических грамматик, а также монографий исследуются изменения в лексикографической подаче личных существительных с суффиксом *-ц(а)*. Анализируются динамические процессы вхождения слов данного типа в лексикон, а также конкурентное взаимодействие с идентичными существительными мужского рода с суффиксом *-ец, -нік* и др., адвербіяльнымі існуючымі (*навукоўца – навуковец – вучоны*). Приводятся примеры новообразований, включенных в реестры лексикографических изданий. Отмечается, что в современных словарях присутствует разное количество лексем с суффиксом *-ц(а)*, представленных как словообразовательные синонимы существительных мужского рода с суффиксами *-ец, -нік* и др. В словарях существуют расхождения в указании помет рода существительных с суффиксом *-ц(а)* (только мужской либо мужской и общий). Проанализировав тексты современных СМИ, необходимо отметить широкое употребление существительных с суффиксом *-ц(а)* при обозначении лиц женского пола. Актуальным также является вопрос об указании грамматических показателей как мужского, так и женского рода для большего количества подобных лексем. Вместе с тем наличие вариантов рода и типа склонения вызывает сложности при употреблении падежных окончаний исследуемых существительных.

Ключевые слова: личные существительные с суффиксом *-ц(а)*, общий род, словообразование, словоизменение, неологизмы, словари, современный белорусский язык

Для цитирования: Ганчарэнка, К. Д. Дынаміка лексікаграфічнай падачы і практычнага ўжывання асабовых назоўнікаў з суфіксам *-ц(а)* / К. Д. Ганчарэнка // Вес. Нац. акад. навук Беларусі. Сер. гуманіт. навук. – 2020. – Т. 65, № 3. – С. 318–327. <https://doi.org/10.29235/2524-2369-2020-65-3-318-327>

Katsiaryna D. Hancharenka

*Center for the Belarusian Culture, Language and Literature researches
of the National Academy of Sciences of Belarus, Minsk, Belarus*

**DYNAMICS OF LEXICOGRAPHIC PRESENTATION AND PRACTICAL USE
OF PERSONAL NOUNS WITH SUFFIX -Ц(А)**

Abstract. This article explores changes in the lexicographic presentation of personal nouns with the suffix *-ц(а)*. The study is based on materials from 20 dictionaries of the 20th and early 21st centuries, academic grammars and monographs. The dynamic processes of the entry of words of this type into the lexicon, their competitive interaction with identical masculine nouns with suffix *-ец, -нік* and adverbial nouns are analyzed. There are given examples of new formed words, which were included in lexicographic publications. The study notices differences in presenting of the lexemes with *-ц(а)* in modern dictionaries: in quantity of these nouns as derivating synonyms of nouns of masculine gender with suffix *-ец, -нік* etc. and in gender marks (only masculine or masculine and common). Analysis of modern media texts shows a wider use of nouns with the suffix *-ц(а)* to mark a female person. In practice, variants of the gender and type of declension of nouns with the suffix *-ц(а)* causes difficulties in the use of case endings.

Keywords: Personal nouns with suffixes *-ц(а)*, common gender, derivation, inflexion, neologisms, dictionaries, modern Belarusian language

For citation: Hancharenka K. D. Dynamics of lexicographic presentation and practical use of personal nouns with suffix *-ц(a)*. *Vestsi Natsyjonal'nai akademii navuk Belarusi. Seriya humanitarnykh navuk = Proceedings of the National Academy of Sciences of Belarus. Humanitarian Series*, 2020, vol. 65, no. 3, pp. 318–327 (in Belarusian). <https://doi.org/10.29235/2524-2369-2020-65-3-318-327>

Уводзіны. На працягу XX – пачатку XXI ст. назіраецца дынаміка ў лексікаграфічнай падачы назоўнікаў на *-ц(a)*, што выяўляецца ў змене колькасці прадстаўленых адзінак, іх родавай прыналежнасці, наяўнасці або адсутнасці словаўтваральных сінонімаў. На гэтыя працэсы ўплываюць выхад з ужытку слоў, з'яўленне новых адзінак, змена значэння пэўнага слова. Так, у аўтарскіх слоўніках, сучасных літаратурных творах і тэкстах СМІ выяўлена да 30 адзінак з *-ц(a)*, якія яшчэ не ўключаны ў акадэмічныя выданні: *адмыслоўца, выхаваўца, замоўца, лоўца*. Назоўнікі на *-ц(a)* знаходзяцца ў пастаяннай канкурэнцыі са словаўтваральнымі сінонімамі м. р. з суфіксамі *-ец, -нік*: *рэкламадаўца/рэкламадавец, пераемца/пераемнік*, кампанентамі *-вод, -вед*: *жывёлагадоўца/жывёлавод, мовазнаўца/мовазнавец, мовавед*. Наяўнасць двух варыянтаў аднаго слова з суфіксамі *-ец* і *-ц(a)*, якія адносяцца да розных тыпаў скланення, выклікае пэўныя цяжкасці для разумення як правільных, так і няправільных склонавых форм Р. і В. скл.: з *выглядам знаўца* (м.)/*знаўцы* (м.), *віншую пераможца* (м.)/*пераможцу* (м.). Пераасэнсаванне гендарных роляў у грамадска-эканамічным жыцці выклікае больш шырокае ўжыванне назоўнікаў на *-ц(a)* у жаночым родзе з адпаведнымі канчаткамі Д., Т. і М. скл.: *выканаўцы, выканаўцай, пры выканаўцы*. Такім чынам, атрымліваем варыянтнасць канчаткаў ва ўсёй склонавай парадыгме.

Мэтай даследавання з'яўляецца выяўленне дынамічных з'яў у лексікаграфічнай падачы назоўнікаў на *-ц(a)* для мінімізацыі разыходжанняў іх практычнага ўжывання. Для гэтага неабходна вырашыць наступныя задачы: прааналізаваць падачу назоўнікаў з суфіксам *-ц(a)* у слоўніках на працягу XX – XXI стст., а таксама спецыфіку іх ужывання ў сучасных СМІ; вызначыць адзінкі, якія маюць варыянтнасць у лексікаграфічнай падачы і на практыцы; выявіць новаўтвораныя назоўнікі, якія ўвайшлі ў шырокі ўжытак. У даследаванні выкарыстаны метады лінгвістычнага апісання, дыяхранічны метады, а таксама элементы колькаснага падліку.

1. Назоўнікі на *-ц(a)* у лексікаграфічных выданнях і граматыках XX ст. Важную ролю ва ўсталяванні граматычных норм пачатку XX ст. адыгралі першыя практычныя даведнікі і слоўнікі. У “Беларуска-расейскім слоўніку” (1925) М. Я. Байкова і С. М. Некрашэвіча адзначана 20 назоўнікаў на *-ц(a)*, якія адносяцца да м. р.: *відоўца* ‘глядач’, *красамоўца, забойца* і *збойца, мысліўца* ‘паляўнічы’, *правазнаўца* [1]. Словаўтваральныя сінонімы мелі 3 назоўнікі *дазорац/дазорнік/дазорца, выканавец/выканаўца, наборац/наборца*. Я. Лёсік адзначаў, што назоўнікі м. р. на *-а* з цвёрдай асновай маюць канчатак *-ам* у Т. скл. і часта *-у¹* ў Д. і М. скл.: *Папаўся зьдзірцу² ў рукі* [2, с. 112].

У “Руска-беларускім слоўніку” пад рэдакцыяй А. А. Александровіча (1934) налічвалася толькі 13 лексем на *-ц(a)* [3]. Восем назоўнікаў на *-ц(a)*, якія фіксаваліся ў БРС-1925, выцесніліся назоўнікамі м. р. з нулявым канчаткам: *вінавайца – абвінавальнік, вынаходца – вынаходнік, размоўца – субяседнік*; адвербіяльным назоўнікам: *дазорца – дазорны*; словазлучэннем: *відоўца – навочны сведка*. І, наадварот, замест назоўніка *пераможнік* сталі ўжывацца дэрываты *пераможца/пераможніца* і *пераможца* (м. р.), да слова *злачынец* дадаўся дублет *злачынца*. Пашырылася колькасць утварэнняў ад слова *забойца*: *самазабойца, дзетазабойца* (у БРС-1925 – *самагуб, самагубка, дзетагуб*). У рэестры з'явіліся лексемы *вытворца* [тавараў] і аднакарэннае *вытворнік* ‘племянны жарабец’, *праваабаронца* (і *праваабаронец, правазаступнік*).

У “Беларускай граматыцы” (1936) зацвердзілася наяўнасць адрозных канчаткаў Д. і М. скл. у назоўнікаў агульнага роду ў залежнасці ад таго, асобу якога полу яны абазначаюць: м. р. *калеку, п'яніцу*, ж. р.: *гэтай калецы, аб гэтай п'яніцы* [4, с. 31–32]. Я. Станкевіч у падручніку, выдадзеным у эміграцыі (1946), указваў, што назоўнікі “супольнага роду” (*забіўца, прадпрыемца, спадкаемца* і інш.), калі яны абазначаюць мужчыну, пераважна маюць канчаткі м. р. у Д. і Т. скл. Але ў ілюстрацыях скланення назоўнікаў м. р. на *-а* была відавочнай варыянтнасць флексій: *вайводзе* і *вайводу, вайводай* і *вайводам* (у М. склоне было толькі *вайводу*) [5, с. 86–87].

¹ Словаформы *мужчыне, старасце* і *мужчыну, старасту* падаваліся як аднолькава магчымыя.

² *Зьдзірца* – обдирала, грабитель, вымогатель (БРС-1925).

У “Арфаграфічным слоўніку” (1948) на 12000 слоў адзінак на *-ц(a)* прыходзілася толькі 4: *абаронца, праваабаронца, самазабойца* – м. і ж. р. і *збойца* – м. і ж. р. [6]. Аўтары “Курса сучаснай беларускай літаратурнай мовы” (1957) лічылі суфікс *-ц(a)* непрадуктыўным, аднак сярод прыкладаў назоўнікаў агульнага роду падавалі 6 адзінак з дадзеным суфіксам, якія абазначаюць асобу паводле дзеяння: *абаронца, абвінаваўца, дзорца, збойца, знаўца, прамоўца* [7, с. 62].

У “Арфаграфічны слоўнік” (1961) уключаны ўсяго толькі 5 назоўнікаў на *-ц(a)*, пераважна м. р. (акрамя слова *празорца* – м. і ж. р.). Прычым адзіным словам, супадаючым паводле ўключанасці ў рэестр з выданнем 1948 г., з’яўляецца слова *абаронца* м. р. [8]. У “Беларуска-рускім слоўніку” (1962) падаецца ўжо 31 адзінка на *-ц(a)*, з іх 25 м. р. (у тым ліку быў упершыню ўключаны спартыўны тэрмін *паўабаронца* м. р.), 5 агульн. р. і толькі 1 ж. р. – *мужазабойца* [9]. Адзначым, што 20 адзінак (64%) былі прадстаўлены ў слоўніку нароўні са словаўтваральнымі сінонімамі м. р. з суфіксамі *-ец, -нік* і іх карэлятамі ж. р.: *заканадаўца* (м.)/*заканадавец, заканазнаўца* (м.)/*заканазнавец, злачынца* (м. і ж.)/*злачынец, злачынка, вынаходца* (м. і ж.) і *вынаходнік, вынаходніца, празорца* (м. і ж.) і *празорлівец, празорлівіца*. Два назоўнікі з *-ц(a)* выцеснілі ранейшыя дэрываты: *абвінаваўца* (*абвінавальнік*, 1934), *выканаўца* (*выканавец*, 1925, 1934). Заўважым, што зафіксаванае толькі ў АС-1961 слова *знаўца* ў БРС-1962 не ўказвалася, замест яго было слова *знаток*.

Аўтары “Граматыкі беларускай мовы” (1962) падалі варыянтныя флексіі *прамоўца* ў прыкладах скланення назоўніка м. р. на *(-а)*: Д. скл. *прамоўцу(ы)*, М. скл. *(аб) прамоўцу(ы)*, але Т. скл. *прамоўцам* [10, с. 75]. Пры гэтым у тлумачэннях было адзначана, што ў назоўніках м. р. на *-а(-я)* дапускаюцца канчаткі ж. р. у Д. і М. скл. [10, с. 77]. А. І. Наркевіч разглядаў скланенне назоўнікаў м. р. на *-а (-я)* (у тым ліку тыпу *прамоўца*) разам з назоўнікамі агульн. роду, паколькі абедзве групы маюць адметныя канчаткі м. р. у Д., Т. і М. скл. [11, с. 176]. Разам з тым даследчык заўважаў, што ў тагачаснай моўнай практыцы шырока ўжываліся канчаткі ж. р.: *Старшыня зноў зрабіў увагу прамоўцы* [11, с. 178]. У рэестр “Арфаграфічнага слоўніка для сярэдняй школы” (1978) былі ўключаны толькі асобныя назоўнікі м. р. з суфіксам *-ц(a)*: *абвінаваўца* і *прамоўца* – м. р., *абаронца, выканаўца, пераможца, збойца* – м. і ж. р. Тут пераважалі асабовыя назоўнікі м. р. з нулявым канчаткам: *зверавод, літаратуразнавец, мовавед/мовазнавец, тварэц* [12].

У слоўніках 1980-х гг. колькасць назоўнікаў з суфіксам *-ц(a)* павялічваецца. Так, у “Тлумачальны слоўнік беларускай мовы” (1977–1984) уключаны 31 назоўнік з суфіксам *-ц(a)* [13], у “Слоўнік беларускай мовы” (1987) – 42 [14], у “Беларуска-рускі слоўнік” (1988–1989) – 38 [15]. Набывае дублет з *-ц(a)* слова *збавіцель, збавіцелька* – *збаўца* (усе слоўнікі), *таваравытворца* – *таваравытворца* (усе слоўнікі), *пазыкадавальнік* – *пазыкадаўца* (БРС-1988–1989), *відавочнік/відавочніца* – *відавочца* (СБМ-1987, ТСБМ-1977–1984). З 26 слоў, якія падаюцца ва ўсіх трох слоўніках, толькі 12 адзінак аднолькава ўказваюцца з м. р.: *вытворца, дарадца, збаўца, паўабаронца, самаўпраўца* і інш., 4 – з агульн. р.: *кіназнаўца, збойца, празорца, чалавеказабойца*. Адзначым, што назоўнікі з другой каранёвай часткай *-зн-* маюць неаднастайную падачу. Калі ва ўсіх трох слоўніках назоўнік *кіназнаўца* – агульн. р., то *знаўца* адносіцца да м. р. і мае сінонім *знавец*. У ТСБМ-1977–1984 адсутнічае шэраг слоў з кампанентам *-знаўца*, а прысутнічаюць толькі аналагічныя ім адзінкі з суфіксам *-ец* (*заканазнавец, літаратуразнавец* і інш.). У СБМ-1987 упершыню ўключана слова *навуказнаўца*.

У “Беларускай граматыцы” (1985) сярод назоўнікаў агульнага роду, якія абазначаюць асобу мужчынскага або жаночага полу па характэрным дзеянні або прымеце, указваюцца назоўнікі на *-ц(a)*: *злачынца, збойца, творца*. Назоўнік *знаўца* ілюструе скланенне назоўнікаў м. р. на *-а (-я)* [16, с. 59–60; 85]. Г. У. Арашонкава лічыла, што пры ўжыванні назоўнікаў тыпу *прамоўца, абвінаваўца* ў дачыненні да жанчыны “сэнсавую яснасць” уносіць родазмяняльнае слова (дзеяслоў, прыметнік). І назоўнікі на *-ц(a)* не могуць утвараць лексемы з мадыфікацыйным значэннем жаночасці (напрыклад, як *дарадчык* – *дарадчыца, збавіцель* – *збавіцелька*) [17, с. 117].

2. Назоўнікі на *-ц(a)* у слоўніках і граматыках канца ХХ – пачатку ХХІ ст. Акадэмічныя слоўнікі 1990 – пачатку 2000-х гг. змяшчаюць невялікую колькасць назоўнікаў з суфіксам *-ц(a)*. Так, у “Арфаграфічны слоўнік” (1990), у адрозненне ад выдання 1978 г., было ўключана слова м. р. *празорца* [18]. У аднатомным ТСБЛМ-1996 (і выпусках 1999 і 2005 гг.) колькасць назоўнікаў на *-ц(a)* амаль удвая менш (18 адзінак), чым у шматтомным ТСБМ-1977–1984 за кошт выбару

на карысьць назоўнікаў м. р. з нулявым канчаткам, якія могуць мець карэляты ж. р.: *відавочнік/відавочніца, вынаходнік/вынаходніца* і інш. Дарэчы, слова *забойца* падаецца з новым значэннем ‘наёмны’ [19]. Аналагічна ў БРС-2003, у адрозненне ад выдання 1988–1989 гг., зняты 8 словаўтваральных сінонімаў з *-ц(а)*, у рэестры толькі *дазорац, знавец, птушкагадовец* і інш., пры гэтым актуалізаваўся назоўнік м. р. *праваабаронца* [20].

Аднак у 1990-я гг. пад уплывам пурыстычных тэндэнцый на практыцы значна павялічвалася колькасць адзінак з суфіксам *-ц(а)*. Мовазнавец В. Л. Варановіч у сваім манаграфічным даследаванні адзначае шэраг новых аддзяяслоўных, адвербіяльных і адсубстантыўных маскулінатываў з *-ц(а)*, зафіксаваных у перыядычных выданнях з 1993 па 1999 г. і ў тэматычных публікацыях А. А. Каўруса: *аднадумца, выратаваўца, дбайца, дзяржаўца* і інш. [21, с. 30, с. 46–47, с. 50]. Некаторыя з прыведзеных даследчыкам слоў (*кіроўца, навукоўца, суразмоўца*) былі ўключаны ў “Слоўнік новых слоў беларускай мовы” (СНС-2009), у якім сабрана лексіка канца 1990 – пачатку 2000-х гг. Указаныя ў гэтым слоўніку неалагізмы на *-ц(а)* ілюструюць “узмяцненне канкурэнцыі словаўтваральных тыпаў” [22, с. 7]: *бізнесоўца* (яшчэ з АС-1961 – *бізнесмен*), *рэкламадаўца* (у БРС-2003 – *рэкламадавец*), *праваахоўца* (у БРС-2003 – *праваахоўнік* ‘супрацоўнік праваахоўных органаў’), *уладца, уладатрымца/уладатрымальнік* – параўн., *уладар/валадар* (БРС-1925), *уладарка, уладарніца* (БРС-1962), *уладарнік/уладарніца* (СБМ-1987), *валадар/валадарніца* (БРС-1988–1989), *уладалюбца* – параўн., *уладалюбны* (РБС-1934), *уладалюб* (БРС-1962). Слова *кіроўца* набывае частотнасць і фіксуецца таксама ў “Слоўніку сучаснай беларускай мовы” пад рэдакцыяй М. Р. Прыгодзіча, У. М. Завальнюка (2009), акадэмічных “Слоўніку беларускай мовы” (2012), “Граматычным слоўніку назоўніка” (2013).

У дапаможніку “Сучасная беларуская літаратурная мова. Марфалогія” (1997) назоўнікі м. р. на *-а (-я)* і агульн. р., якія абазначаюць асобу мужчынскага полу, аднесены да рознаскланяльных [23, с. 75–76]. Заўважым, што неалагізмы на *-ц(а)* падаюцца ва ўказаных выданнях з мужчынскім родам. У “Кароткай граматыцы беларускай мовы” лексема *вынаходца* ілюструе скланенне назоўнікаў м. р. на *-а* [24, с. 153]. Цікава, што ў наступных акадэмічных слоўніках (СБМ-2012, ГСН-2013) *вынаходца* ўказваецца з паказчыкамі толькі м. р., калі ў папярэдніх слоўніках (БРС-1962, ТСБМ-1977–1984, БРС-1988–1989, БРС-2003) – з паказчыкамі двух родаў.

У пачатку 2010-х гг. аўтары лексікаграфічных выданняў ставяць задачу адлюстравання напісанне слоў паводле “Правіл беларускай арфаграфіі і пунктуацыі”, якія толькі пачалі дзейнічаць, а таксама падаць актуальную лексіку. Што датычыцца назоўнікаў на *-ц(а)*, то сярод акадэмічных выданняў найбольшая іх колькасць, зразумела, у 2-м выданні “Граматычнага слоўніка назоўніка” (2013) – 52 адзінкі на *-ц(а)* [25], у “Слоўніку беларускай мовы” (2012) – 50 [26], у “Беларуска-рускім слоўніку” (2012) – 32 [27]. Значна менш назоўнікаў на *-ц(а)* у “Тлумачальным слоўніку беларускай літаратурнай мовы” (2016) – усяго 17 [28]. Пры гэтым толькі адзінкі м. р. *вытворца, таваравытворца, таваразнаўца, творца* прысутнічаюць ва ўсіх слоўніках. У падачы іншых лексем паміж выданнямі аднаго перыяду ёсць разыходжанні. Так, у СБМ-2012 назоўнікі на *-ц(а)* часцей указваюцца з паказчыкамі м. і ж. р., нават слова *паўабаронца*, у БРС-2012 аддаецца перавага м. р. для слоў *абаронца, выканаўца* і інш., у ТСБЛМ-2016 – сінонімам м. р. з нулявым канчаткам: *вынаходнік, выступовец, літаратуразнавец, прамысловец*. Верагодна, тут ёсць арыентацыя на матэрыялы папярэдніх выпускаў слоўнікаў.

Разам з акадэмічнымі выданнямі выходзяць тры аўтарскія слоўнікі. У выданні А. А. Каўруса “Словасклад. Слоўнік адметнай лексікі” (2013) – 35 лексем на *-ц(а)* м. р., з іх 18 лексем, зафіксаваных аўтарам у літаратуры і СМІ, аднак не ўключаных у іншыя слоўнікі (*вызнаўца [веры], вандроўца, паслядоўца* і інш.). На думку складальніка, назоўнікі на *-ц(а)*, якім у рускай мове адпавядаюць дзееспрыметнікавыя формы (*размоўца – гаворачы, нападаўца – нападаюцый* і інш.), адлюстроўваюць самабытнасць беларускай мовы [29, с. 3–4]. У “Вялікім слоўніку беларускай мовы” Ф. А. Піскунова (СБМ-2012) – 62 назоўнікі на *-ц(а)*, з іх новыя – *рэкламавытворца, моватворца, вядоўца*¹. Амаль усе назоўнікі – агульнага роду, паколькі, на думку аўтара, жанчыны таксама з’яўляюцца носьбітамі такіх функцый, як *відавочца, вынаходца, прамоўца* [30, с. 44–49].

¹ А таксама ў аўтарскім слоўніку: Шчасная, К. Д. Слоўнік новай і актуальнай лексікі / К. Д. Шчасная ; пад рэд. В. П. Русак. – Мінск : Права і эканоміка, 2012. – 102 с.

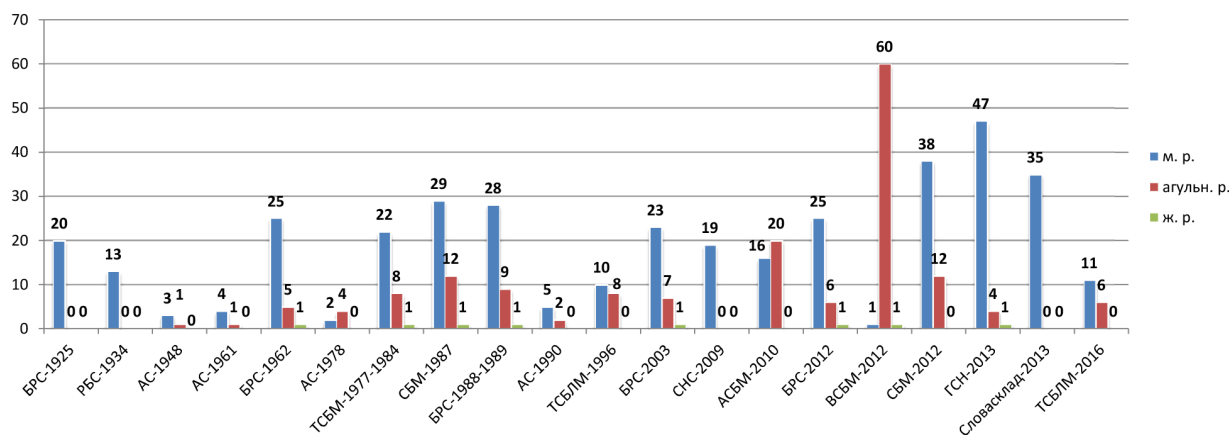
Падобнае меркаванне выказвае і А. А. Лукашанец: “Наўрад ці ёсць выразнае тлумачэнне для раздзялення ўтварэнняў з аднолькавым суфіксам на мужчынскі і агульны род. На наш погляд, іх варта аднесці да <...> аддзяяслоўных намінацый агульнага роду, якія называюць асоб мужчынскага і жаночага полу” [31, с. 124]. “Арфаграфічны слоўнік беларускай мовы” (АСБМ-2010) Л. П. Баршчэўскага і А. Л. Баршчэўскай [32] змяшчае 36 назоўнікаў на *-ц(а)*, з іх новаўтварэнне *адмыслоўца*, якое таксама прысутнічае і ў выданні А. А. Каўруса. У слоўніках Л. П. і А. Л. Баршчэўскіх і Ф. А. Піскунова лексема м. р. *збаўца* мае рэлігійнае значэнне ‘Бог’.

У табліцы прыведзены адзінкі з суфіксам *-ц(а)*, якія часта ўжываюцца і максімальна прадстаўлены ва ўсіх слоўніках 2009–2016 гг. Паказаны адрозненні ў падачы роду слоў, у дужках падаюцца словаўтваральныя сінонімы. Адсутнасць лексемы ўказваецца знакам (–). Малюнак адлюстроўвае колькасць назоўнікаў з суфіксам *-ц(а)* у слоўніках XX–XXI стст.

Паказчыкі роду назоўнікаў з суфіксам *-ц(а)* і словаўтваральныя сінонімы ў слоўніках 2009–2016 гг.

Gender indicators of noun with suffix *-ts(a)* and word-formation variants in dictionaries of 2009–2016 years

Слоўнік/ слова	СНС-2009	АСБМ-2011	БРС-2012	ВСБМ-2012	СБМ-2012	ГСН-2013	ТСБЛМ-2016
<i>выка- наўца</i>	– (фольк-выка- наўца, м.)	м. і ж.	м.	м. і ж.	м. і ж.	м. і ж.	м. і ж.
<i>высту- поўца</i>	м. (высту- пальчык выступанец выступант выступовец)	м. (высту- повец)	–	м. і ж. (высту- повец высту- поўка высту- панец)	м. (выступовец)	м. (выступовец высту- пальнік)	– (выступовец)
<i>дарадца</i>	–	м.	м. (дарадчык дарадчыца)	м. і ж. (дарадчык дарадчыца)	м. (дарадчык дарадчыца)	м. (дарадчык дарадчыца)	– (дарадчык дарадчыца)
<i>збаўца</i>	–	м. у знач. 'Бог'	м. (збавіцель)	м. і ж. (збавіцель збавіцелька) м. Збаўца 'Бог'	– (збавіцель збавіцелька)	м.	– (збавіцель)
<i>звера- гадоўца</i>	–	– (зверавод)	м. (звера- гадовец)	м. і ж. (звера- гадовец зверавод)	м. (зверагадовец зверавод)	м. (звера- гадовец зверавод)	– (зверагадовец зверавод)
<i>кіроўца</i>	м.	м. і ж.	–	м. і ж. (кіровец)	м.	м.	м.
<i>мова- знаўца</i>	–	м. (мовавяд)	– (мовазнавец)	м. і ж. (мовавяд мовазнавец)	м (мовавяд мовазнавец)	м. (мовавяд мовазнавец)	– (мовавяд мовазнавец)
<i>наву- коўца</i>	м. (навуковец навукоўка)	– (наву- ковец)	– (навуковец вучоны)	м. і ж. (навуковец)	– (навуковец)	– (наву- ковец)	– (навуковец)
<i>пера- можца</i>	–	м. і ж.	м.	м. і ж. (пера- можац пера- можніца)	м. і ж. (пера- можац пера- можніца)	м. (пераможац перамож- ніца)	м.
<i>права- абаронца</i>	м.	м. і ж.	м.	м. і ж. (права- абаронец)	м. і ж.	м. і ж.	–
<i>рэклама- даўца</i>	м.	м.	– (рэклама- давец)	м. і ж. (рэклама- давец)	м.	м.	–
<i>сураз- моўца</i>	м. (суразмовец суразмоўнік суразмоўніца)	м. і ж. (сураз- моўнік)	– (субяседнік субяседніца)	м. і ж. (суразмовец суразмоўнік суразмоўніца)	– (суразмоўнік суразмовец суразмоў- ніца)	–	– (суразмовец суразмоўнік)

Колькасць назоўнікаў з суфіксам *-ц(а)* у даследаваных слоўніках

Quantity of nouns with the suffix *-ts(a)* in the studied dictionaries

3. Спецыфіка ўжывання назоўнікаў з суфіксам *-ц(а)* на практыцы. Прычыны складана-сцей ужывання у сказе назоўнікаў на *-ц(а)* абгрунтоўвае даследчыца І. Р. Шкраба: у назоўніках м. р. ёсць чаргаванне суфіксаў *-ец/-ца* (*вандровец – вандроўца*), акрамя таго, лексемы з суфіксам *-ц(а)* у залежнасці ад кантэксту могуць выступаць і з ж. р. [33, с. 106–107]. Варыянтнасць *-ец/-ца* патрабуе размежавання канчаткаў пры змяненні ў Р. скл.: *літаратуразнаўцы* (м.) і *літаратуразнаўца* (м.) і В. скл.: *літаратуразнаўца/літаратуразнаўцу*; наяўнасць паказчыкаў як м., так і ж. р. – пры ўжыванні форм Д. і М. скл.: *літаратуразнаўцу*, аб *літаратуразнаўцу* (м.), *літаратуразнаўцы*, аб *літаратуразнаўцы* (ж.), Т. скл.: *літаратуразнаўцам* (м.), *літаратуразнаўцай* (ж.)¹.

Пры аналізе тэкстаў СМІ апошніх дзесяці гадоў былі выяўлены выпадкі ўжывання склонавых форм розных родаў і тыпаў скланення пры апісанні адной і той жа асобы. Напрыклад, словаформы двух тыпаў скланення аднаго назоўніка м. р.: *Рэчыцкі раённы аддзел Следчага камітэта праводзіць праверку на факце гібелі жывёлагадоўца* (Р. скл. назоўніка на *-ец*) і далей: *У кормарыздатчык зацягнула жывёлагадоўцу* (В. скл. назоўніка на *-ц(а)*) (“Звязда” (zviazda.by). 2017. 16 студз.). Праўда, калі ў гэтым словаформа прадстаўлена адзін раз або без пачатковай формы, складана зразумець правільнасць або няправільнасць яе ўжывання. Так, выдзеленыя прыклады *Постаць выдатнага айчыннага гуманітарна-навуковага, літаратуразнаўца, крытыка* [У. В. Гніламёдава. – К. Г.] (“Звязда” (zviazda.by). 2017. 26 снеж.) мы можам зразумець як форму Р. скл. ад *літаратуразнавец*. Аналагічна ў рэпліцы *Віншuem пераможца* (“Ваша лато”, “Пяцёрка”. Беларусь-3. 2018. 28 жн.), верагодна, гэтая форма Р. скл. лексемы *пераможца*. Прычынай вар’іравання канчаткаў назоўнікаў з суфіксам *-ец/-ц(а)* з’яўляецца ў тым ліку і ўплыў рускай мовы (*для работодателя, победителя*).

У адным тэксце пры апісанні канкрэтнай жанчыны назоўнікі з суфіксам *-ца* таксама ўжываюцца як з канчаткамі м. р., так і ж. р.: *Вольга Кіскевіч першая адказала на пытанні і стала пераможцам* (м. р.), *Вядучыя “Навагодняга кватэрніка” на Беларусь-4 уручылі прыз пераможцы* (ж. р.) *глядацкага конкурсу ...* (Тэлерадыёкампанія “Брэст” (trkbrest.by). 2017. 5 студз.). Часам на паказчык роду назоўніка на *-ц(а)* уплывае род аднароднага члена сказа: *І прысвячалі іх нашай агульнай сяброўцы, дарадцы, суразмоўцы* (ж. р.) – *раённай газеце “Астравецкая праўда”* (“Астравецкая праўда” (ostrovets.by). 2015. 22 верас.).

У тэкстах СМІ назоўнік на *-ц(а)* пры абазначэнні асобы жаночага полу дапасоўвае азначэнні ж. р. і каардынуецца з выказнікамі ж. р. *Сённяшняй маёй суразмоўцай была Ганна Запартыка, даследчыца, літаратуразнаўца* (Гальпяровіч Н. “Суразмоўцы”. Беларусь-3. 2019. 28 верас.). **Вя-**

¹ Для паўнання: у польскай мове назоўнікі м. р. з канчаткам *-a* скланяюцца ў адз. ліку паводле ж. р.: Р., Д., М. скл.: *kierowcy, obrońcy*, у множным – паводле м. р.: Р. скл. *kierowców, obrońców* [34, XIX, с. 180, 307]. Ва ўкраінскай мове нешматлікія назоўнікі м. р. на *-ц(я)* у адз. ліку скланяюцца па тыпе ж. р.: *радіця, -і, -ею*, у множным – па м. р.: *радіців* [35, с. 679].

домая вядоўца тэле- і радыёпраграм не проста хацела дзяцей... (“Наша Ніна” (nina.nn.by). 2017. 18 верас.). Таксама мы бачым сучасныя гандарныя змены ва ўяўленні аб некаторых занятках, напрыклад, у кіраванні аўтамабілем: *Гутарка з адзінай у Смалявічах і раёне кіроўцай таксі* (“Звязда” (zviazda.by). 2018. 20 верас.). Для агульнага ўказання на род дзейнасці чалавека, пэўную сацыяльную ролю, а таксама ў значэнні неадушаўленага прадмета ‘ўстанова’ ўжываецца м. р.: *Кожны дзень вучням прапанаваны ўдзел у новым конкурсе на званне “Лепшы знаўца загадак”...* (“Бераставіцкая газета” (beresta.by/?p=36928). 2016. 21 лют.); *Сёння кіраўніцтва кампаніі падпісала дамову з найбуйнейшым еўрапейскім вытворцам перасоўных тэлевізійных станцый і студыякомплексаў* (Белтэлерадыёкампанія. “Навіны Беларусі” (tvr.by/bel). 2018. 15 мая). Але заўважана, што пры ўжыванні слоў даследуемага тыпу ў якасці прыдатка да назоўнікаў ж. р. магчыма наданне адпаведных канчаткаў: *Эндорсер – музыка, які падпісвае кантракт з фірмай-вытворцай інструментаў, і на канцэртах карыстаецца выключна іх маркай* (Беларускі партал Tut.by (news.tut.by/culture/245923.html). 2011. 15 жн.).

У СМІ і сучаснай літаратуры па аналогіі ўтвараюцца новыя словаўтваральныя сінонімы з суфіксам *-ц(а)*. З нелексікаграфаваных назоўнікаў былі адзначаны *лоўца* (а не *лавец*), *міратворца* (а не *міратворац*), *спадкаемца* (а не *спадкаемец*, *спадчыннік*). Напрыклад, у раманах пісьменніцы А. Брва: *...лоўца васьміногаў са сваёй дагістарычнай зброяй* (“Каменданцкі час для ластавак”, 2004), *...руплівы лоўца перлін сусветнае мудрасці* (“Рай даўно перанаселены”, 2012), у вершы М. Мартысевіч: *Дрэнна, калі міратворца страліе ў наветра*, у газеце “Звязда”: *У Каменскім сельсавеце ёсць дом, спадкаемца якога жыве ў Мурманскай вобласці* (“Звязда”. 2015. 11 сак. С. 2). Новае слова *замоўца* ‘заказчык’ з’яўляецца ўтварэннем ад дзеяслова *замовіць* у значэнні ‘заказаць’ = польск. *zamówić* (аднак *заказчык* у польскай – *zamawiający*). Пры гэтым дзеяслоў *замовіць* набыў новае значэнне ‘заказаць’. У ТСБЛІМ-2016 толькі: 1) ‘пахадатайнічаць за каго-небудзь’, *параўн. рус. замолвить слово*; 2) ‘аказаць уздзеянне заклінаннем’ [28, с. 273]. *Новыя формы ўзаемадзеяння БДУ з замоўцамі кадраў былі разгледжаны на Кар’ерным форуме* (Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт (bsu.by). 2018. 3 крас.); *...Хто, дзе і калі надрукаваў, каму прысвяціў, хто быў замоўцам і фундатарам* (“Звязда” (zviazda.by). 2018. 30 лістап.).

Адзначым і тое, што некаторыя адзінкі на *-ц(а)*, якія ўказваюцца ў слоўніках, не маюць пашырэння ў СМІ. Так, не выяўлены назоўнік *праваемца* [22], а толькі *правапераемнік* і *правапераемніца*. *...Наша кампанія як законны правапераемнік увайшла істотна мадэрнізаванай* (Белтэлерадыёкампанія. “Навіны Беларусі” (tvr.by/bel). 2016. 6 мая). Не сустракаецца і назоўнік *нападоўца* [22; 29]. Для абазначэння форварда ў спартыўнай гульні’ (рус. *нападающий*) ужываецца лексема *нападаючы*. Былы *нападаючы* зборнай Аргенціны па футболе *Дыега Марадона стаў старшынёй праўлення брэскага футбольнага клуба “Дынама”* (“Навіны Беларусі і свету” (bel.sputnik.by). 2018. 16 мая). Слова *нападнік* абазначае злачынцу, які напаў на каго-небудзь, адпаведнае рус. *нападавший*. *Па дадзеных Прэфектуры паліцыі Парыжа <...> нападнік быў застрэлены супрацоўнікамі паліцыі* (“Звязда” (zviazda.by). 2018. 13 мая). Неактыўнымі ва ўжыванні з’яўляюцца і словы з часткай *-гадовец* або *-гадоўца*. Так, былі прааналізаваны 83 інтэрнэт-старонкі перыядычных выданняў з тэкстамі са словам *жывёлавод*, 10 – *жывёлагадовец*, 5 – *жывёлагадоўца* ў Н. скл., 15 – *жывёлагадоўца* ў Р. скл. Верагодна, на выбар адзінак з кампанентам *-вод* уплывае аналогія з назвамі спецыяльнасцей раслінаводства: *бульбаход, палявод*.

Вывады. Аналіз лексікаграфічных выданняў і граматык ХХ – пачатку ХХІ ст. сведчыць аб паступовым росце колькасці асабовых намінацый на *-ц(а)*. Значная колькасць утварэнняў слоў указанага тыпу на практыцы назіралася ў 1990-я гг. Аднак словы, якія ўзніклі на той час, лексікаграфаваліся пераважна ў аўтарскіх выданнях. У акадэмічныя слоўнікі ўведзены лексемны *выступоўца, кіроўца, рэкламадаўца*. Варта адзначыць, што не ўсе лексемны аднастайна ўключаюцца ў даведнікі як словаўтваральныя варыянты да назоўнікаў м. р. з суфіксамі *-ец, -нік* і інш. і вытрымліваюць канкурэнцыю на практыцы. Напрыклад, у СМІ лексема *жывёлавод* ужываецца значна часцей, чым *жывёлагадоўца*. Больш за тое, некаторыя з існуючых у аўтарскіх выданнях адзінак не маюць шырокага ўжывання. Напрыклад, замест слова *нападоўца* ёсць спартыўны тэрмін *нападаючы* і абазначэнне злачынцы *нападнік*. Разам з тым фіксуецца ўтварэнні з суфіксам *-ц(а)* замест існуючых назоўнікаў мужчынскага роду з нулявым канчаткам (*спадкаемец* –

спадкаемца), што, верагодна, абумоўлена аналогіяй. Але неапраўданыя дэрывацыйныя працэсы могуць сур'ёзна паўплываць на існуючую ў беларускай мове сістэму словаўтварэння і словазмянення.

Акрамя таго, у слоўніках, выдадзеных у адзін і той жа час, назіраецца неаднастайнасць падачы паказчыкаў роду назоўнікаў на *-ц(а)*. Граматычныя паказчыкі мужчынскага і жаночага роду у большасці лексікаграфічных выданняў 2010-х гг. маюць назоўнікі *абаронца, выканаўца, забойца, праваабаронца, пераможца, празорца, самазабойца*. У беларускай мове сфарміравалася размежаванне канчаткаў м. і ж. роду ў Д., Т. і М. скл. у назоўнікаў агульнага роду. Паколькі пераважная большасць асабовых намінацый з суфіксам *-ц(а)* можа абазначаць асобу як мужчынскага, так і жаночага полу, то для дадзенага тыпу лексем можна лічыць дапушчальнымі паметы ж. р. у слоўніках і адпаведныя канчаткі ў Д., Т. і М. скл.

Спіс выкарыстаных крыніц

1. Байкоў, М. Беларуска-расійскі слоўнік / М. Байкоў, С. Некрашэвіч. – Мінск : Дзярж. выд-ва Беларусі, 1925. – 356 с.
2. Лёсік, Я. Школьная граматыка беларускай мовы / Я. Лёсік. – 4-е выд. «Пачатковай граматыкі», нанова напісанае. – Менск [Мінск] : Дзярж. выд-ва Беларусі, 1926. – 184 с.
3. Руска-беларускі слоўнік / АН БССР, Ін-т літ., мастацтва і мовы ; пад рэд. А. Александровіча. – Менск [Мінск] : Выд-ва Акад. навук БССР, 1937. – XIII, 494 с.
4. Беларуская граматыка: марфалогія / [падрыхт.: Т. П. Ламцёў, К. І. Гурскі, М. М. Баркоўскі] ; АН БССР, Ін-т літ. і мовы. – Мінск : Выд-ва Акад. навук БССР, 1936. – 208 с.
5. Станкевіч, Я. Падручнік крывіцкай (беларускай) мовы: граматыка, правапіс, укладанні, прытарнаваныя вучыцца ў школе і дома: ч. 1–3 = Krivian (whiteruthenian) grammar / Я. Станкевіч. – Рэгенсбург : [б. в.], 1946. – 124 с.
6. Суднік, М. Р. Арфаграфічны слоўнік / М. Р. Суднік, М. П. Лобан. – Мінск : Выд-ва Акад. навук БССР, 1948. – 262 с.
7. Курс сучаснай беларускай літаратурнай мовы: марфалогія : падручнік / АН БССР, Ін-т мовазнаўства ; рэдкал.: К. К. Атраховіч (К. Крапіва) [і інш.]. – Мінск : Дзярж. вучэб.-пед. выд-ва М-ва асветы БССР, 1957. – 304 с.
8. Лобан, М. П. Арфаграфічны слоўнік : [для сярэд. шк.] / М. П. Лобан, М. Р. Суднік. – Мінск : Дзярж. вучэб.-пед. выд-ва М-ва асветы БССР, 1961. – 311 с.
9. Беларуская-рускі слоўнік: каля 90000 слоў / АН БССР, Ін-т мовазнаўства ; рэд. К. К. Атраховіч (К. Крапіва). – М. : Дзярж. выд-ва замеж. і нац. слоўнікаў, 1962. – 1048 с.
10. Граматыка беларускай мовы : [у 2 т.] / АН БССР, Ін-т мовазнаўства. – Мінск : Выд-ва АН БССР, 1962–1966. – Т. 1 : Марфалогія / рэд.: К. К. Атраховіч (Крапіва), М. Г. Булахаў. – 1962. – 540 с.
11. Наркевіч, А. І. Назоўнік. Граматычныя катэгорыі і формы / А. І. Наркевіч. – Мінск : Выд-ва БДУ, 1976. – 246 с.
12. Лобан, М. П. Арфаграфічны слоўнік : [для сярэд. шк.] / М. П. Лобан, М. Р. Суднік. – Выд. 4-е, перапрац. і дап. – Мінск : Нар. асвета, 1978. – 240 с.
13. Тлумачальны слоўнік беларускай мовы : [у 5 т.] / АН БССР, Ін-т мовазнаўства ; рэд. К. К. Атраховіч (К. Крапіва). – Мінск : Беларус. Савец. Энцыкл., 1977–1984. – 5 т.
14. Слоўнік беларускай мовы: арфаграфія, арфаэпія, акцэнтацыя, словазмяненне / АН БССР, Ін-т мовазнаўства ; пад рэд. М. В. Бірылы. – Мінск : Беларус. Савец. Энцыкл., 1987. – 902 с.
15. Беларуская-рускі слоўнік : [у 2 т. : больш за 110000 слоў] / АН БССР, Ін-т мовазнаўства ; рэд. К. Крапіва. – Выд. 2-е, перапрац. і дап. – Мінск : Беларус. Савец. Энцыкл., 1988–1989. – 2 т.
16. Беларуская граматыка : у 2 ч. / АН БССР, Ін-т мовазнаўства ; рэд.: М. В. Бірыла, П. П. Шуба. – Мінск : Навука і тэхніка, 1985–1986. – Ч. 1 : Фаналогія. Арфаэпія. Марфалогія. Словаўтварэнне. Націск. – 1985. – 431 с.
17. Арашонкава, Г. У. Пра назоўнікі тыпу вынаходца, дарадца, стараста / Г. У. Арашонкава // Пытанні культуры пісьмовай мовы / М. Р. Суднік [і інш.] ; рэд. А. І. Падлужны. – Мінск, 1991. – С. 114–121.
18. Лобан, М. П. Арфаграфічны слоўнік / М. П. Лобан, М. Р. Суднік. – Мінск : Нар. асвета, 1990. – 256 с.
19. Тлумачальны слоўнік беларускай літаратурнай мовы / АН Беларусі, Ін-т мовазнаўства ; рэд.: М. Р. Суднік, М. Н. Крыўко. – Мінск : Беларус. энцыкл., 1996. – 783 с.
20. Беларуская-рускі слоўнік : [больш за 110000 слоў] : у 3 т. / НАН Беларусі, Ін-т мовазнаўства ; рэд. К. К. Атраховіч (Крапіва). – 3-е выд., папраўл. і дап. – Мінск : Беларус. энцыкл., 2003. – 3 т.
21. Варановіч, В. Л. Словаўтварэнне назоўнікаў у беларускай мове / В. Л. Варановіч ; рэд. П. У. Сцяцко. – Гродна : ГрДУ, 2005. – 135 с.
22. Уласевіч, В. І. Слоўнік новых слоў беларускай мовы / В. І. Уласевіч, Н. М. Даўгулевіч. – Мінск : ТетраСистемс, 2009. – 444 с.
23. Сучасная беларуская літаратурная мова. Марфалогія : вучэб. дапам. / Н. В. Гаўрош [і інш.] ; пад агул. рэд. М. С. Яўневіча. – Мінск : [б. в.], 1997. – 287 с.
24. Кароткая граматыка беларускай мовы : у 2 ч. / НАН Беларусі, Ін-т мовазнаўства ; навук. рэд. А. А. Лукашанец. – Мінск : Беларус. навука, 2007–2009. – Ч. 1 : Фаналогія. Марфалогія. Марфалогія. – 2007. – 351 с.
25. Граматычны слоўнік назоўніка : А–Я / НАН Беларусі, Ін-т мовы і літ. ; [уклад.: Г. У. Арашонкава і інш.] ; навук. рэд. В. П. Русак]. – 2-е выд., дапрац. – Мінск : Беларус. навука, 2013. – 1245 с.

26. Слоўнік беларускай мовы : [каля 150000 слоў] / НАН Беларусі, Ін-т мовы і літ. ; уклад.: Н. П. Еўсіевіч [і інш.] ; навук. рэд.: А. А. Лукашанец, В. П. Русак. – Мінск : Беларус. навука, 2012. – 916 с.
27. Беларуска-рускі слоўнік = Белорусско-русский словарь : [больш за 110 000 слоў : у 3 т.] / НАН Беларусі, Ін-т мовы і літ. ; пад рэд. А. А. Лукашанца. – Выд. 4-е, перапрац. і дап. – Мінск : Беларус. энцыкл. імя П. Броўкі, 2012. – 3 т.
28. Тлумачальны слоўнік беларускай літаратурнай мовы : [больш за 65000 слоў] / НАН Беларусі, Цэнтр даслед. беларус. культуры, мовы і літ., Ін-т мовазнаўства ; [уклад.: І. Л. Капылоў і інш.] ; пад рэд. І. Л. Капылова. – Мінск : Беларус. энцыкл. імя П. Броўкі, 2016. – 967 с.
29. Каўрус, А. А. Словасклад: слоўнік адметнай лексікі / А. А. Каўрус. – Мінск : Звязда, 2013. – 326 с.
30. Піскуноў, Ф. А. Вялікі слоўнік беларускай мовы: арфаграфія, акцэнтацыя, парадыгматыка / Ф. А. Піскуноў. – Мінск : Зміцер Колас, 2012. – XVI, 1196 с.
31. Сопоставительное описание русского и белорусского языков. Словообразование / [А. В. Андреева и др.] ; науч. ред.: А. А. Лукашанец, О. М. Николаева ; Нац. акад. наук Беларусі, Цэнтр исслед. беларус. культуры, языка и лит. – Минск : Беларус. навука, 2014. – 486 с.
32. Баршчэўская, А. Л. Арфаграфічны слоўнік беларускай мовы : новая рэд. : [каля 42 000 слоў] / А. Л. Баршчэўская, Л. П. Баршчэўскі. – 2-е выд. – Мінск : Радыёла-плюс, 2010. – 559 с.
33. Шкраба, І. Р. Варыянтнасць у сучаснай беларускай мове: структурна-граматычны і функцыянальна-дынамічны аспекты / І. Р. Шкраба. – Мінск : Асар, 2004. – 239 с.
34. Zgółkova, H. Podstawowy słownik języka polskiego z zarysem gramatyki polskiej / H. Zgółkova. – Poznań : Wydaw. Nauk. UAM, 2009. – XLI, 812 p.
35. Граматичний словник української літературної мови. Словозміна / В. І. Критська [та ін.] ; відп. ред. Н. Ф. Клименко. – Київ : Видав. дім Д. Бураго, 2011. – 760 с.

References

1. Baikou M., Nekrashevich S. *Belarusian-Russian dictionary*. Minsk, State publishing house of Belarus, 1925. 356 p. (in Belarusian).
2. Lesik Ya. *School grammar of Belarusian language*. 4nd ed. Minsk [Minsk], State publishing house of Belarus, 1926. 184 p. (in Belarusian).
3. Aleksandrovich A. (ed.). *Russian-Belarussian dictionary*. Minsk [Minsk], Publishing house of the Academy of Sciences of the BSSR, 1937. XIII, 494 p. (in Russian, Belarusian).
4. Lamtsiou T. P., Gurski K. I., Barkouski M. M. *Belarusian grammar: morphology*. Minsk, Publishing house of the Academy of Sciences of the BSSR, 1936. 208 p. (in Belarusian).
5. Stankevich Ya. *Schoolbook of Krivian (Belarusian) language*. Regensburg, 1946. 124 p. (in Belarusian).
6. Sudnik M. R., Loban M. P. *Spelling dictionary*. Minsk, Publishing house of the Academy of Sciences of the BSSR, 1948. 262 p. (in Belarusian).
7. Atrakhovich (Krapiva) K. K., Bazylenka G. M., Birala Z. M., Bulachau M. G., Glebka P., Gurski M. I. (eds.). *The course of modern Belarusian language. Morphology*. Minsk, State pedagogical Publishing house of the Ministry of Education of the BSSR, 1957. 304 p. (in Belarusian).
8. Loban M. P., Sudnik M. R. *Spelling dictionary*. Minsk, State pedagogical Publishing house of the Ministry of Education of the BSSR, 1961. 311 p. (in Belarusian).
9. Atrakhovich (Krapiva) K. K. (ed.). *Belarusian-russian dictionary*. Moscow, State publishing house of foreign and national dictionaries, 1962. 1048 p. (in Belarusian, in Russian).
10. Atrahovich (Krapiva) K. K., Bulakhau M. G. (eds.). *Grammar of Belarusian language. Vol. 1. Morphology*. Minsk, Publishing house of the Academy of Sciences of the BSSR, 1962. 540 p. (in Belarusian)
11. Narkevich A. I. *The noun. Grammatical categories and forms*. Minsk, Publishing house of the Belarusian State University, 1976. 246 p. (in Belarusian).
12. Loban M. P., Sudnik M. R. *Spelling dictionary*. 4nd ed. Minsk, Narodnaya asveta Publ., 1978. 240 p. (in Belarusian).
13. Atrakhovich (Krapiva) K. K. (ed.). *Explanatory dictionary of Belarusian language*. Minsk, Belaruskaya Savetskaya Entsyklapedyya Publ., 1977–1984. 5 vol. (in Belarusian).
14. Biryła M. V. (ed.). *Dictionary of the Belarusian language: spelling, orthoepy, accentuation, inflection*. Minsk, Belaruskaya Savetskaya Entsyklapedyya Publ., 1987. 902 p. (in Belarusian).
15. Atrakhovich (Krapiva) K. K. (ed.). *Belarusian-russian dictionary*. Minsk, Belaruskaya Savetskaya Entsyklapedyya Publ., 1988–1989. 2 vol. (in Belarusian).
16. Biryła M. V., Shuba P. P. (eds.). *Belarusian grammar. Part 1. Spelling, orthoepy, accentuation, inflection*. Minsk, Navuka i tekhnika Publ., 1985. 431 p. (in Belarusian).
17. Arashonkava G. U. About nouns an inventor, an adviser, a steward. *Pytanni kul'tury pis'movai movy* [Questions of culture of writing language]. Minsk, 1991, pp. 114–121 (in Belarusian).
18. Loban M. P., Sudnik M. R. *Spelling dictionary*. Minsk, Narodnaya asveta Publ., 1990. 256 p. (in Belarusian).
19. Sudnik M. R., Kryuko M. N. (eds.). *Explanatory dictionary of the Belarusian literary language*, Minsk, Belaruskaya Entsyklapedyya Publ., 1996. 783 p. (in Belarusian).
20. Atrakhovich (Krapiva) K. K. (ed.). *Belarusian-russian dictionary*. 3rd ed. Minsk, Belaruskaya Entsyklapedyya Publ., 2003. 3 vol. (in Belarusian).
21. Varanovich V. L. *Derivation of nouns in Belarusian language*. Grodno, Grodno State University, 2005. 135 p. (in Belarusian).

22. Ulasevich V. I., Daugulevich N. M. *Spelling dictionary of Belarusian language*, Minsk, TetraSystems Publ., 2009. 444 p. (in Belarusian).
23. Gaurosh N. V., Kavaliouva M. T., Nyamkovich N. M., Panyutsich K. M., Tryputsina T. M., Tsyasevich A. M. *The modern Belarusian literary language. Morphology*. Minsk, 1997. 287 p. (in Belarusian).
24. Lukashanets A. A. (ed.). *Short grammar of Belarusian language. Part. 1. Phonology. Morfonology. Morphology*. Minsk, Belaruskaya navuka Publ., 2007. 351 p. (in Belarusian).
25. Rusak V. P. (ed.). *Grammar dictionary of noun: A-Ja*. Minsk, Belaruskaya navuka Publ., 2013. 1245 p. (in Belarusian).
26. Lukashanets A. A., Rusak V. P. (eds.). *Dictionary of Belarusian language*. Minsk, Belaruskaya navuka Publ., 2012. 916 p. (in Belarusian).
27. Lukashanets A. A. (ed.). *Belarusian-russian dictionary*. 4th ed. Minsk, Belorusskaya entsyklopedyya i. P. Brouki Publ., 2012. 3 vol. (in Belarusian, in Russian).
28. Kapylou I. L. (ed.). *Explanatory dictionary of the Belarusian literary language*. Minsk, Belorusskaya entsyklopedyya i. P. Brouki Publ., 2016. 967 p. (in Belarusian).
29. Kaurus A. A. *Word addition: dictionary of especial lexis*, Minsk, Zvyazda Publ., 2013. 326 p. (in Belarusian).
30. Piskunou F. A. *The big dictionary of Belarusian language: spelling, accentuation, paradigm*, Minsk, Zmitser Kolas Publ., 2012. XVI, 1196 p. (in Belarusian).
31. Lukashanets A. A., Nikolaeva O. M. (eds.). *Comparative description of Russian and Belarusian languages. Derivation*. Minsk, Belaruskaya navuka Publ., 2014. 486 p. (in Russian).
32. Barshcheuskaya A. L., Barshcheuski L. P. *Spelling dictionary of Belarusian language: new edition*. 2nd ed. Minsk, Radyela-plyus Publ., 2010. 559 p. (in Belarusian).
33. Shkraba I. R. *Variation in the modern Belarusian language*. Minsk, Asar Publ., 2004. 239 p. (in Belarusian).
34. Zgółkova H. *Podstawowy słownik języka polskiego z zarysem gramatyki polskiej* [Basic Polish language dictionary with an outline of Polish grammar]. Poznań, Wydawnictwo Naukowe UAM, 2009. XLI, 812 p. (in Polish).
35. Krits'ka V. I., Nedoziim T. I., Orlova L. V., Puzdireva T. K., Romanyuk Yu. V. *Grammar dictionary of the Ukrainian literary Language. Inflection*. Kyiv, Vydavnychiy dim D. Burago Publ., 2011. 760 p. (in Ukrainian).

Информация об авторе

Гончаренко Екатерина Дмитриевна – кандидат филологических наук, старший научный сотрудник. Центр исследований белорусской культуры, языка и литературы, Национальная академия наук Беларуси (ул. Сурганова, 1, корп. 2, 220072, Минск, Республика Беларусь). E-mail: kattka_84@mail.ru

Information about the author

Katsiaryna D. Hancharenka – Ph. D. (Philol.), Senior Scientific Researcher. Center for the Belarusian Culture, Language and Literature researches of the National Academy of Sciences of Belarus (1 Surganov Srt., Bldg. 2, Minsk 220072, Belarus). E-mail: kattka_84@mail.ru